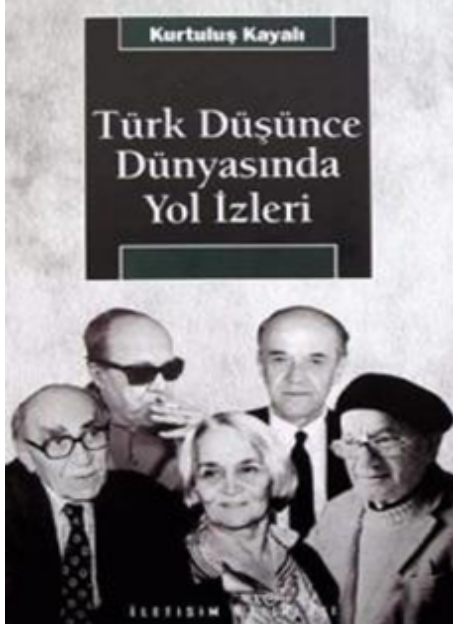

Kurtuluş Kayalı, **Türk Düşünce Dünyasında Yol İzleri**, 264 sayfa, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, 4. Baskı, ISBN 978-975-470-927-8.

Yenal ÜNAL^{***}

Kendi sahasında yaptığı değerli çalışmalarıyla tanınan Kurtuluş Kayalı, Türk düşünce tarihi üzerine bugün de çalışmalarını yoğun biçimde sürdüren bir bilim adamıdır. Kalem almış olduğu *Türk Düşünce Dünyasında Yol İzleri* muhtelif tarihlerde yazdığı makalelerin bir araya getirilmesinden oluşmuş bir eserdir.

Bugün için fiili olarak araştırma ve incelemeleriyle özelde Türk düşünce tarihine genelde ise Türk tarihçiliğine katkı sağlayan Kayalı'nın azımsanamayacak sayıda kitap ve makalesi bulunmaktadır. *Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı*, *Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart*, *Türk Düşünce Dünyasından Portreler*, *Yönetmenler Çerçevesinde Türk Sineması*, *Sinema Bir Kültürdür* ve *Keşke Herkes Papağan Olsa: Mizah Üzerine Yazılar 1* yazarın en önde gelen eserleridir.

Eserlerin başlıklarından anlaşılacağı üzere Kayalı, doğrultusunu Türk düşünce tarihine çevirmiş ve yine bu kaynaktan beslenmiş bir araştırmacıdır.

Bu yönüyle yazar tarihçi kimliğiyle Türk düşünce tarihi alanına yönelmiş sayıları az araştırmacılardan biridir. Tarihî perspektiften düşünce tarihini irdeleyen ve Türk düşüncesinin gelecekte akacağı mecrayı merak eden Kayalı, genç araştırmacılar için de kendi alanında bir nevi bilgi kaynağıdır.

Gerçi onun gibi bu alanda çok kıymetli çalışmalar ortaya koymuş ya da araştırmalarını sürdüren -kimi felsefeci ya da sosyolog kö-kenli olmak üzere- Hilmi Ziya Ülken, Niyazi Berkes, Behice Boran, Şerif Mardin, Kemal

^{***} Yrd. Doç. Dr. Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. İletişim: yenalunal@yahoo.com

Karpat, Pertev Naili Boratav, Süleyman Hayri Bo-lay, Mete Tunçay, İsmail Kara, Şük-rü Hanioglu, Hüseyin Gazi Topde-mir, Doğan Ergun, Süleyman Seyfi Öğün, Mümtaz'er Türköne, Naci Bostancı, Mümtaz Turhan, Mübec-cel Kiray, Cemil Meriç, Muzaffer Şe-rif gibi değerli şahsiyetlerin isim-lerini de burada zikretmek gerekmektedir.

Her biri kendine göre mühim çalışmalarla Türkiye'de çağdaş dü-şünce tarihinin bir diplin hâline gelmesinde payı bulunan bu kıymetli araştırmacı-ların izinde bu disiplin her geçen gün kendi iç kalkınmasını daha fazla ger-çekleştirmektedir.

Kayalı'nın birçok makalesini bir araya getirerek yayımladığı *Türk Dü-şünce Dünyasında Yol İzleri* oldukça irdeleyici bilgileri ihtiva eden bir yapıtı-tır. Eserin tanıtım bülteninde şu çok önemli bilgiler verilmiştir: "*Elinizdeki kitap, sosyal bilimsel düşünüş ve özellikle sosyoloji düşüncesine yoğunlaşıyor. Bir derdi ve davası olan, yol açıcı düşünce insanların, Hilmi Ziya Ülken, Mümtaz Turhan, Mübeccel Kiray, Cemil Meriç, Niyazi Berkes, Muzaffer Şerif, Behice Boran, Pertev Naili Boratav'ın eserlerinin özünde saklı olana ilişkin tespitlerde bulunuyor. Cumhuriyet'in kuruluş evresi ile güncellik (yani arefesi ve sonrasıyla 1980!) arasında kalan dönemlerin, özellikle de 1940'ların kültür ve düşünce ortamıyla ilgili önemli yorumları var Kayalı'nın. Ünlü "Dil-Tarihli hocaları" ve onların tasfiyesini, zamanın ruhu hakkında fikir verici bir vaka olarak ele alıyor. 1940'lar ve 1960'ların düşünsel ortamıyla ilgili belirlemele-rin fonunda, Tanzimat ve Meşrutiyet fikriyatını da görüyoruz. Türk düşünce hayatındaki süreklilikleri kavramak, dönemsel zihniyet farklılıklarını yerli yerine koymak, problemleri bağlamına oturtmak için vazgeçilmez bir yol, bu. Türk düşünce tarihinin yakın geçmişine, yakın geçmişinin de basit kavgasının taraflarına değil, sorunun vazediliş biçimini eleştiren düşün adamlarına yö-nelmek... Kurtuluş Kayalı, bu yönelişin verimli örneklerini veriyor."*

Eserin bir nevi genel bir özeti olarak da kabul edilebilecek bu değer-lendirmeler, çalışmanın hem çeşitli konular üzerine yoğunlaştığını hem de Kayalı'nın kendinden önce bu vadede eser vermiş düşün adamlarıyla ilgili araştırmalarının sonuçlarını paylaştığını göstermektedir.

Kurulduğu stratejik, tehlikeli coğrafya itibarıyla ve tarihsel gelişmele-rin karmaşıklığı göz önüne alındığında bölgesinde ve dünyada mühim bir yeri bulunan Türkiye'nin düşünsel tarihî temellerinin araştırılması ve mümkün olduğunca objektif bir tarih anlayışıyla okuyucuya sunulması bir zaruret gibidir.

Günümüzde büyük bir kalkınma hamlesi içerisinde bulunduğu kanaa-tinde olduğumuz Türkiye'nin bu başarısını kültürel ve düşünsel anlamda desteklemesi bir ihtiyaçtır.

Öyle ki Orta Doğu, Kafkasya, İran, Balkanlar, Akdeniz ve Karadeniz havzalarının tam ortasında bulunan Türkiye'nin gelecekte yürürlüğe koya-cağı kültürel, siyasi, ekonomik ve askerî politikalar bu bölgelerin geleceği-nin şekillenmesinde de etkin bir rol oynayacaktır.

Bu sebeptendir ki Türkiye'nin bugünü ve yarınını tam manasıyla anlayabilmek için Türk düşünce haritasını çıkartıp, ciddiyetle bu haritayı yorumlamak gerekmektedir.

Bir ülkenin ya da bir toplumun geleceğini şekillendiren en önemli unsurların başında o ülkenin ya da toplumun geçmişinde yaşanan olayları ya da bu olayların hem nedeni hem de bir sonucu olarak ortaya çıkan düşünce dünyasını göstermek mümkündür.

O hâlde düşünceyi gerektiği ölçüde inceleyip, yeni yorumlarda bulunmak geleceğin sağlam temeller altında inşa edilmesinde büyük bir rol oynayacaktır. İşte bu amaç doğrultusunda oluşturulan *Türk Düşünce Dünyasında Yol İzleri* Türkiye'de alanına katkı sağlayan değerli bir eserdir.

Yapıt, toplam dört bölümden oluşmaktadır. I. bölüm "Tarih ve Toplum" (s. 21-49) başlığı altında dört alt başlıktan müteşekkildir. Bu başlıklar: Kültürel Süreklilik (s. 21-29), Said Halim Paşa (s. 31-39), Dinsel Muhalefete Dair (s. 41-47), İslam'ın Çağdaş İşlevi (s. 49-52) olarak sıralanmaktadır.

II. Bölüm "Tarih-Sosyoloji-Kültür" (s. 53-100) başlığı altında Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Sosyolojinin Gelişimi Üzerine Bazı Düşünceler (s. 55-68), 1930'lar Sonrasında Türkiye'nin Kültürel Görünümü (s. 69-86), Akademik ve Alternatif Tarihçiliğin Sınırlılıkları (s. 87-100) alt başlıklarından oluşmaktadır.

Çalışmanın üçüncü ve en kapsamlı bölümü "1940'lı Yıllar Türk Düşünce Dünyası" başlığını taşımaktadır. Bu genel başlıklar altında şu alt başlıklar yer almıştır: Türkiye'de Sosyal Bilimlerdeki Gelişmelerin Dinamizmi ve Tıkanıklıkları (s. 103-107), 1940'lı Yıllar Düşünce Dünyası ve Tanzimat (s. 109-110), Niyazi Berkes'in Tarihsel ve Sosyolojik Çalışmalarının Türk Düşünce Yaşamı Üzerindeki Etkileri (s. 111-130), Bir Yalnız Adam: Niyazi Berkes (s. 131-136), Niyazi Berkes'in Akademik Ahlakı (s. 137-145), Behice Boran'ın Sosyolojik Çalışmalarının Nitelikleri (s. 147-154), Sosyolog Behice Boran (s. 155-165), Muzaffer Şerif Başoğlu'nun İki Yapıtı (s. 167-174), Hilmi Ziya Ülken, Dil-Tarih Hocaları ve 1948 Tasfiyesi (s. 175-197), Köy Enstitüleri'nin Kültürel ve Siyasal Boyutları (s. 199-209).

Eserin dördüncü ve son bölümü de "1960'lı Yıllar Türk düşünce Dünyasının Bazı Özellikleri" genel başlığı altında Türkiye'de Toplumsal Bilimlerde Bunalım (s. 213-224), Cemil Meriç: Bir Münzevi Aydın'ın Düşünsel Serüveni (s. 225-252), Cemil Meriç'in Hiciv Konusundaki Duyarlılığı (s. 253-258), Bir Vesilesiyle Türk Düşünce Dünyası (s. 259-264) alt başlıklarından oluşmuştur.

Bu başlıklar altında kendi dünya görüşüne de sadık kalarak tarihî ve sosyolojik irdeleyici düşünceler ortaya koyan Kayalı'nın 20. yüzyıl Türk düşünce tarihini merkez araştırma alanı olarak aldığı da gözden kaçmamaktadır.

Türk düşünce tarihine en büyük katkıyı sağlayan araştırmacılarda biri olan Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi* (2005, s. 7) adlı eserinde düşüncenin Türkiye'de toplumsal ve siyasal sorunlara çare ararken bulunduğunu belirtmiştir. Kurtuluş Kayalı da incelemesini yaptığımız bu eserde ağırlıklı olara siyasal gelişmeler gölgesinde şekillenen Türk düşüncesinin karşılaştığı sorunları ve tekâmülünü araştırma konusu yapmıştır.

Bilindiği üzere XIX. yüzyılda yaşanan 1839 tarihli Tanzimat Fermanı, 1853 tarihli Kırım Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin borçlanması, 1856 tarihli Islahat Fermanı, 1876 tarihli I. Meşrutiyet, II. Abdülhamit dönemi siyasi hayat ve bu dönemde kaybedilen topraklar, Jön Türk hareketi ve bir Jön Türk hareketi olarak ortaya çıkarak çok önemli bir güç hâline gelen İttihat ve Terakki Fırkası, II. Meşrutiyet, Trablusgarp Savaşı'ndan başlamak üzere Millî Mücadele'nin sonuna kadar yapılan savaşlar, Cumhuriyet dönemi siyasi olayları ve girilen inkılâp hareketleri, Atatürk devri, İsmet İnönü dönemi, Demokrat Parti iktidarı, 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül darbeleri, 1990'ların karanlık tarihi ve PKK sorunu, 2000'li yıllarda Ak Parti iktidarı ve faaliyetleri özellikle Türk siyasal yapısını hem şekillendiren hem de derinden de etkileyen dönemlerdir.

Türk siyasal yapısından soyutlanamayan Türk düşünüyü de doğal olarak bu çok büyük gelişmelerden etkilenmiştir. Türk siyasi düşüncesine yön veren bu dönemlerin ortaya çıkardığı düşünsel sorunlar ile bu sorunlarla daha önce ilgilenmiş aydınların düşüncelerinden de yola çıkarak kendi fikirlerini ortaya koyan Kayalı'nın, *Türk Düşünce Dünyasında Yol İzleri* adlı çalışması uzun yıllar önemini muhafaza edecek gibi görünmektedir.

Nasıl ki Kurtuluş Kayalı gibi meraklı araştırmacılar kendilerinden önce gelen nesillerin fikirlerinden istifade ederek kendi fikriyat evrenlerini kurmuşlarsa bugünün genç araştırmacılarının da artık olgunluk çağına çoktan varmış Kurtuluş Kayalı gibi üstatların eserlerinde yararlanmaları bir zorunluluk olarak telakki edilemez mi?